

DIN TRECUTUL MUZEULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE DIN CONSTANȚA (1935–1948)

După numai doi ani de la întregirea patriei noastre, lua ființă la Constanța, ca expresie a iubirii față de pământul românesc dintre Dunăre și mare, o „Societate culturală dobrogeană”, care avea două obiective de prestigiu : o revistă, *Analele Dobrogei*, și un muzeu cu caracter regional, deoarece unul, pe plan local, exista încă de la alipirea Dobrogei, după secole de subjugare otomană. Acest muzeu avea să poarte numele de *Muzeul regional al Dobrogei*. Necesitatea unui muzeu de o asemenea amploare și a unei reviste, ambele închinată studierii și cunoașterii Dobrogei aveau o explicație : „Trecutul istoric atât de bogat al provinciei noastre cu toate neprețuitele ei vestigii, așezarea ei în cursul inferior al Dunării și Marea Neagră, cu tot interesul ce înfățișează pentru dezvoltarea noastră economică și pentru stăpînirea gurilor marelui fluviu ; pământul ei chiar de o deosebită alcătuire, cu fauna și flora lui deosebită ; în sfîrșit, varietatea (...) locuitorilor ei cu credințele, obiceiurile, portul, năzuințele și manifestările intelectuale oferă, într-adevăr, cercetărilor în toate direcțiunile, – istoricului și arheologului, geografului, și geologului, economistului și sociologului, omului politic și literaturii – cîmp vast de rodnică activitate și material prețios de studiu”. Am reprodus aici cîteva idei, fiind ele succint și bine conturate, din „cuvîntul către cititor”, cu care se deschideau paginile revistei ce avea să dăinuie timp de aproape două decenii.

În viața muzeului respectiv, desigur pornind de la începuturile sale și pînă în perioada de care ne ocupăm îndeosebi, două nume s-au distins prin atenția pe care i-au acordat-o : *Vasile Pârvan* și *Constantin Brătescu*. Primul avînd sprijinul unuia dintre primarii din trecut ai Constanței, *Virgil Andronescu*, profesor de latină și director al celui dintîi liceu înființat în capitala Dobrogei, izbutise să determine realizarea unui Muzeu al Constanței, care le putea servi drept exemplu multor orașe din țară. Cel de al doilea, continuîndu-l pe Pârvan, încearcă să ducă mai departe și duce cu succes gîndul luminos al predecesorului său : ceea ce se înfăptuise cu privire la antichitățile tomitane avea să ia o mai mare extindere acum. După o perioadă de pregătire, în care o serie întregă de materiale muzeistice fuseseră adunate, prin grija lui *Constantin Brătescu*, la Constanța, pentru marea expoziție de la Cazinou, din 1928, organizată cu pri-

lejul sărbătoririi a cincizeci de ani de viață românească în Dobrogea, în a căruia amintire s-a editat și un volum jubiliar, în condiții excepționale, în care erau cuprinse o serie de articole și studii referitoare la Dobrogea și dezvoltarea ei. Cu aceste materiale, strânse în vederea marii expoziții semicentenare, Constantin Brătescu sugerează oficialităților vremii să se înfăptuiască acel de al doilea deziderat al „Societății culturale dobrogene” formulat încă de la apariția primului număr al revistei „Analele Dobrogei”, și anume, Muzeul regional al Dobrogei. Astfel ia ființă într-o nouă formă muzeul de mai mari perspective, trecându-se de la un muzeu local, cu profil arheologic, la unul regional, în care avea să fie oglindită întreaga viață a Dobrogei, nu numai a orașului Constanța și nu numai sub aspectul arheologiei greco-romane.

O transformare esențială în „biografia”, ca să-i spunem așa, a muzeului dobrogean, începe să se contureze pe la mijlocul celui de al patrulea deceniu din veacul nostru, când Primăria Constanței ia în grija sa muzeul și când, în mai 1935, Constantin Brătescu, profesor universitar și director onorific al Muzeului regional al Dobrogei, adresează instituției tutelare un memoriu despre care merită să vorbesc într-un mod mai detaliat în cele ce urmează. Mă voi opri la propunerile pe care le-a făcut în memoriu și a căror soluționare cit mai urgentă o considera el cu totul necesară, spre a se putea continua, dar la un nivel mai ridicat decât atunci, activitatea muzeală. În primul rând, pune problema numirii unui conservator al muzeului, cu atribuțiuni științifice și administrative ce aveau să fie fixate printr-un regulament anume întocmit. Pentru recomandarea unui ocupant al acestui post de specialitate, C. Brătescu preciza că, în deplin acord cu profesorul Grigore Florescu, conferențiar universitar la Facultatea de litere și filosofie din București, aveau să aleagă „persoana cea mai indicată”, care, în afară de răspunderea bunei păstrări a obiectelor de muzeu trebuie să facă față și următoarelor cerințe: punerea în valoare din punct de vedere muzeistic a obiectelor existente, îndrumarea publicului vizitator în ce privește cunoașterea importanței lor, supravegherea științifică a descoperirilor întâmplătoare din raza orașului Constanța și din cuprinsul Dobrogei, aducerea la muzeu a pieselor arheologice și a obiectelor de muzeu descoperite, comunicarea relațiilor cerute de oamenii de știință din țară și din străinătate etc. Remunerația conservatorului trebuia să fie potrivită cu atribuțiunile și pregătirea acestui post de mare răspundere, deci retribuit la fel cu un profesor secundar titular. În al doilea rând, propunea să fie numit un gardian al muzeului în atribuțiunile căruia să intre paza, curățenia, transportul unor obiecte, aranjarea materialelor, eventualele reparații etc. În al treilea rând, erau puse problemele cu referință la reorganizarea muzeului. „Dacă până în prezent, scria C. Brătescu în memoriul respectiv, grija principală fusese adunarea și conservarea obiectelor muzeistice, de acum încolo va trebui să pășim și spre o organizare a lor, pe categorii, spre a nu lăsa impresia de dezordine”. C. Brătescu aducea, într-un fel, mulțumiri pentru ceea ce se făcuse până atunci, dar, din cele expuse de el, se vedea bine că prea mult nu se făcuse, și sugera noi obiective pentru acțiuni prezente și viitoare. El mulțumea pentru grija de a mări spațiul muzeului înglobându-i și „sala coloa-

nelor", — căci muzeul se afla instalat în aripa stîngă a Palatului municipal — dar care, și în această situație, avea să rămînă insuficient în urma aducerii monumentelor arheologice de la Capidava, cu care avea să fie înzestrat muzeul în chiar vara lui 1935. Aceasta cu privire la reorganizarea muzeului și planurile de viitor, pe care și eu le-am discutat cu C. Brătescu și le-am realizat pe cît se putea la vremea aceea. Important este însă un alt lucru pe care Brătescu — izbutise, datorită insistențelor sale și a unui primar înțelegător al problemelor, Horia Grigorescu, să obțină „ceva” fonduri pentru săpături arheologice: la Capidava, stațiune arheologică unde făcea săpături profesorul meu de epigrafie latină, Grigore Florescu, și pe valul lui Traian, unde a făcut săpături, la care am luat și eu parte, profesorul universitar Theofil Sauciuc-Săveanu. Pentru a-și asigura *benevolentiam magistrorum municipii*, el preciza: „Toate obiectele descoperite vor fi introduse în muzeu și rezulatele se vor publica în revista „Analele Dobrogei”.

Într-o a doua intervenție, de data aceasta o adresă din august 1935, nu de proporțiile memoriului de care am vorbit, dar tot cu referință la el, C. Brătescu relua problemele din memoriu și le cerea urgentă soluționare. Este de reținut ceea ce le spunea, în adresă, oficialilor: „Sîntem convinși că și dv. aveți concepția că un muzeu ca acel al Primăriei Constanței nu poate încremeni într-un stadiu ca acela în care se află și că evoluția sa spre ceea ce trebuie să devină trebuiește urgentată atît prin activitatea noastră, cît și prin sprijinul material, acordat fără întîrzieri păgubitoare, ceea ce depinde numai de dumneavoastră” (subl. ns.).

În această situație am găsit eu Muzeul regional al Dobrogei cînd, în vara anului 1935, am devenit conservatorul muzeului, propus de Constantin Brătescu, pe atunci profesor la universitatea bucovineană, și de conferențiarul universitar Grigore Florescu, al cărui student fusesem în anii 1930–1934.

Din cele expuse anterior, rezultă că, în anii 1934–1935, Primăria municipiului Constanța luase sub oblăduirea sa muzeul și aprobase numirea unui conservator al muzeului și al unui om de serviciu, la început amîndoi „diurniști”, înscriși pe statele de plată ale Serviciului Salubrității, angajarea fiind făcută în cursul anului, postul de conservator devenind bugetar abia din ianuarie 1936, pe cînd omul de serviciu, gardianul, de care amîntea în memoriul său Constantin Brătescu, rămînea în continuare să fie angajat în fiecare lună, fapt care avea să ducă la destule dificultăți, în conducerea Primăriei, pe latura administrativă, fiind și oameni care își închipuiau că un asemenea post putea fi supus tribulațiilor de tot felul.

Arătăm mai sus, că tot din 1935, au fost finanțate de municipalitatea Constanța citeva săpături arheologice, prin care să fie îmbogățite, cu material muzeistic, secția preistorică și cea de arheologie clasică. Au între-prins săpături Theofil Sauciuc-Săveanu și Grigore Florescu, unul — pe valul lui Traian, aproape de stația de cale ferată Palas, celălalt — la Capidava. De asemenea, a efectuat săpături, în stațiunea neolitică de la Cernavodă, Ion Nestor, pe atunci arheolog al Muzeului de Antichități din București. Tot materialul arheologic, descoperit în urma acestor săpături, a intrat în inventarul Muzeului regional al Dobrogei.

Muzeul și-a sporit colecțiile de piese arheologice și prin descoperirile întâmplătoare, fie în Constanța, ca rezultat al săpăturilor pentru construcții, canalizare, crearea de noi artere etc., fie în cuprinsul Dobrogei, mai ales prin muncile agricole pe temeiul construcțiilor de silozuri, al traseelor de căi ferate și șosele, cum și al altor lucrări.

În perioada existenței sale în aripa stîngă a Palatului municipal, cînd dispunea de spațiul dintre coloane pentru *lapidarium* și de trei încăperi, dintre care două destul de spațioase, — o a patra, mult mai mică, fiind folosită ca depozit al „Analelor Dobrogei”. Muzeul era organizat în felul următor, avînd cinci mari secțiuni : 1. Secțiunea preistorică, paleoliticul și neoliticul în Dobrogea ; 2. Coloniile grecești din Pontul Stîng ; 3. Romanii între Dunăre și Mare ; 4. Evul mediu pe meleagurile dobrogene (dominația românească, bizantină și otomană) ; 5. Dobrogea între 1878 și zilele noastre. În afară de aceste secțiuni privitoare la preistoria și istoria Dobrogei, muzeul mai avea o secțiune geologică și alta zoologică. Cea mai mică dintre încăperile rezervate muzeului servea și de birou, dar se aflau acolo trei vitrine cu faună marină, printre care o *terebra navalis* constituia piesa de atracție pentru vizitatori.

Muzeul, fiind regional, oglindea mai multe aspecte din următoarele domenii : *științele naturii* (faună și floră dobrogeană, faună marină și fluvială, petrografie și stratigrafie), *etnografie* (tehnică agricolă și unelte cu specific dobrogean : brăzdar de plug, parmac, duen, plug de lemn), *arheologie* (ceramică preistorică, monumente arhitecturale, sculpturale și epigrafice greco-romane, numismatică), *istorie medievală și modernă*.

În privința descoperirilor arheologice întâmplătoare din cuprinsul municipiului și din întreaga Dobroge, țineam o evidență : pentru Constanța, pe un plan al orașului, iar pentru Dobrogea, pe o hartă a provinciei, cu toate localitățile. Într-un caiet cu această destinație, erau indicate locurile unde se făcuseră depistări de vestigii preistorice sau antice, sau de unde fuseseră aduse piese arheologice, cu indicarea numărului de inventar sub care erau trecute toate datele privitoare la proveniență.

Începînd din vara anului 1935, Muzeul a fost deschis pentru public și dimineața și după amiaza, cu o pauză de prînz. Pot afirma că și atunci erau numeroși vizitatorii muzeului, fie din rîndul populației constănțene, dobrogene și din toată țara, fie de peste hotare, instituția noastră trezind un interes viu și mereu crescînd. Pentru ca vizitatorii muzeului să se poată descurca și fără explicațiile orale, pe care le dădeam eu cînd erau grupuri organizate sau persoane care solicitau lămuriri mai deosebite, însoțisem fiecare exponat de cîte o notă explicativă în tuș. După un an, unele dintre explicații, mai ales cele privitoare la piesele arheologice, s-au tipărit pe niște cartonașe. Pentru vizitatorii străini, adăugasem, într-o redacție mai succintă, explicația necesară în limba franceză. În 1937, am făcut un pas mai mare, și anume, pentru secțiunea arheologică deocamdată, am întocmit și tipărit în „Analele Dobrogei” *Călăuza vizitatorului în Muzeul regional al Dobrogei*. Această „Călăuză”, era, cum afirmase Sauciuc-Săveanu, întîiul mic „corpus” de inscripții realizat în cadrul unui muzeu de la noi. Au apărut atunci circa două mii de exemplare, dar acoperirea sumei pe care i-o cerea editorul în plus față de costul Analelor, ceea ce

însemna câteva zeci de mii de lei, îi dădea nopți albe părintelui „Analelor Dobrogei”, care îl întreba, într-o carte poștală, pe institutorul Vasile Sassu, „de unde se iau acești bani?”. În paranteză fie spus, Sassu era cel care prezenta în fața oficialilor astfel de solicitări financiare. În cuvântul introductiv al „călăuzei”, precizam scopul publicării ei : să dea informații atât vizitatorului fugitiv, venit din dorința de satisfacere imediată a curiozității, cât și celui pe care o piesă arheologică îl interesa ca document istoric ori de artă. Un număr de exemplare, puse în vânzare, la un preț modic, dar cu posibilitatea de scoatere a cheltuielilor, a fost cumpărat în foarte scurt timp de vizitatorii noștri și de cei străini, mai ales că aveau și o explicație în limba franceză. Intenționam ca, într-o acțiune următoare, să extind editarea unor asemenea ghiduri și pentru celelalte secțiuni ale muzeului, dar ele au rămas „în plan”, fiindcă ulterior s-au ivit o serie de greutăți, născute din pricina opoziției unor factori de răspundere ai vremii.

Pe la sfârșitul lunii august 1938, muzeul a fost mutat, într-o casă de pe strada Ovidiu, azi demolată, fiind încă pe atunci o vechitură, și pus în niște condiții inacceptabile pentru o instituție de cultură. Forul municipal a motivat că mutarea era doar un provizorat, intenția fiind de a instala muzeul, pe viitor, într-altă clădire mai potrivită cu importanța lui ! Provizoratul invocat avea să fie însă nu de scurtă durată, fapt care, pe lângă continuile mele luări de poziție, a atras și numeroase atacuri nu numai din partea presei locale, dar și a celei din capitală. De altfel, un muzeu, cum era cel care voia să oglindească o întreagă regiune, sub toate aspectele ei, pune cu seriozitate problema pe care „Societatea culturală dobrogeană” și exponenții ei, C. Brătescu și Ioan N. Roman, o puseseră cu ani înainte, dar cu efectul, cum am mai spus, al unor voci care strigă în pustiu. Devenise acută problema unui edificiu anume pentru muzeu, în care materialul muzeistic adunat, precum și cel în perspectivă să aibă spațiul necesar instalării sale în bune condiții. „Rezolvarea” problemei a fost următoarea : i s-a destinat muzeului clădirea din fața Cazinoului, unde astăzi se află *Acvariul*.

Din 1940, Muzeul regional al Dobrogei, după unele lucrări de renovare și adaptare cât de cât a clădirii respective la nevoile noului muzeu, a fost mutat într-un spațiu din care nu avea să se mai schimbe decât după încheierea celui de al doilea război mondial. În situația de atunci, muzeul — care acum se afla, într-un fel, la el acasă, după nefericitul exil din strada ce purta numele exilatului sulmonez — avea la dispoziție, pentru început, două săli mari : una în care se aflau expuse numai piesele arheologice grele, din calcar sau din marmură, alcătuind, un lapidarium ; alta, ocupată în mare parte de ceramică. Parte din materiale, neîncăpând în a doua sală, le-am păstrat în „depozit”. Treptat am reușit să evacuez o serie de locatari ce se aciuseră, în cursul anilor, în celelalte încăperi ale clădirii, unde apoi am realizat un birou și locuință pentru mine și paznic, fiind nevoie de o grijă deosebită în privința întregului inventar muzeistic, iar la subsol, o mare cameră am destinat-o pentru depozitarea materialelor.

În lată cum se înfățișa muzeul în noua sa așezare. În „lapidarium”, piesa centrală și de mare succes, în jurul căreia gravitau, ca într-un sistem pla-

netar, celelalte măturii arheologice, era *sarcofagul cu simboluri* care, la vremea aceea, — căci nu trecuseră prea mulți ani de când fusese descoperit — încă atrăgea prin faima ce i se făcuse de „mormint al poetului Ovidiu“, mai ales după ce unul dintre profesorii de latină și greacă din oraș, C. Blum, legase numele exilatului de acel al sarcofagului. Ridicat pe un soclu de lemn, părea și mai monumental în acel ambiant lapidar. Un alt sarcofag, de dimensiuni mai mici, dar care îi atrăgea mult pe vizitatori, era cel cu rămășițele unui școlar din a doua jumătate a secolului al II-lea e.n., din care se mai păstrau în afară de inventarul funerar obișnuit, patru tăblițe fin lucrate și o cutiuță-penar, toate din lemn. Pe latura din fund a sălii, rînduite de postamente de lemn, erau o serie de monumente sculpturale și epigrafice tomitane, printre care o ediculă de marmură cu imaginea în *ronde-bosse* a lui Dionysos, iar pe latura din dreapta se aflau expuse numai monumente epigrafice capidavense: pe un rînd, stele funerare, pe altul, în paralel, altare votive și onorifice. Din partea opusă, de-a lungul peretelui din stînga, se puteau vedea diferite piese arheologice aduse de la Cernavodă, Techirghiol, Ostrov și Camena. Dintre toate, un loc deosebit îl rezervasem piesei arheologice cunoscute după primele cuvinte ale inscripției: *Vicani Petrenses*, descoperită la Camena-Tulcea și adusă la muzeu de inginerul cu pasiuni arheologice, Mititelu, și restituită la forma sa inițială, după ce fusese găsit de același pasionat al antichităților și fragmentul din dreapta al inscripției, ceea ce a dus la confirmarea întregirii textului epigrafic de către Grigore Florescu, ulterioară celei propuse de Th. Sauciu-Săveanu. Inscripția „țărănilor petreni“ îi interesa în mod deosebit pe vizitatori, deoarece aflau din inscripția tradusă și în limba română (cum se proceda, de altfel, cu toate inscripțiile din muzeu) că ei construiseră, prin contribuție, o baie publică, pentru sănătatea corpului, că satul se numea Petra, azi Camena, toponim slav cu aceeași semnificație, dovadă convingătoare că, în secolul al VI-lea, cînd au migrat slavii pe teritoriul patriei noastre, populația de atunci a Dobrogei era romană, mai precis daco-romană, și că această populație a continuat să trăiască pe aceste meleaguri și după venirea slavilor, care au împrumutat de la băștinași toponimele, traducîndu-le, ca în cazul nostru, în limba lor.

Intrarea în a doua sală a muzeului, și aceasta aproape tot așa de mare, era flancată de doi stîlpi miliari, existenți și în muzeul actuali ipostaze, din inscripțiile cărora vizitatorii aflau despre admirabilele drumuri imperiale romane și de continua lor bună întreținere. În această sală, predominantă era ceramica, fiind însă expuse aici și alte materiale arheologice. În mijlocul sălii, se afla macheta Monumentului triumfal de la Adamclisi — așa cum fusese reconstituit de Tocilescu, Niemann și Benndorf — care uimea în mod deosebit pe vizitatori. Mai erau o serie de piese arheologice din sudul Dobrogei, monumente sculpturale și epigrafice. Am spus că, în această sală, predominantă era ceramica: neolitică și romană. Vizitatorii puteau să observe bogata noastră colecție de figurine, toate de amfore cu ștampilă, fragmente de vase, opaițe, numeroase amfore din cele folosite ca urne funerare, care atrăgeau privirile prin eleganța formelor. O vitrină mare, cu obiecte de cremene, piatră și os, vase de lut ars,

toate scoase la iveală de săpăturile în stațiunea neolitică de la Cernavodă de Ion Nestor, constituia de asemenea punctul de atracție al acestei săli. Pentru a-i da vizitatorului o anumită orientare în istoricul muzeului și cu privire la materialele arheologice expuse, am publicat un articol, într-unul din ziarele locale („Dobrogea Jună”), scos și într-un număr de extrase, sub titlul : „Muzeul regional al Dobrogei”.

Iată cam la ce se rezuma, în anii aceia, Muzeul regional al Dobrogei, pentru care și profesorul Brătescu, și eu, și alții, dorisem o soartă mai bună. După război, când lucrurile s-au mai statornicit, am luptat de data aceasta pentru asigurarea unor condiții mai adecvate, a unui spațiu mai larg și mai încăpător, în raport cu cerințele unui muzeu regional. Atunci casa numismatului nostru, în care, de altfel, se mai găseau, scăpate nu m-am gândit la o clădire mai potrivită pentru muzeu, și anume, la vila Suțu, știu cum din război, câteva monumente sculpturale și epigrafice. Factorii ambientali, ca și clădirea, distinsă prin stilul și monumentalitatea ei, puteau satisface, după părerea mea și a celor pe care îi consultasem, în situația de atunci, exigențele unui muzeu de oarecare anvergură. Au început lucrările de amenajare a edificiului în vederea noilor rosturi ce aveau să i se încredințeze și ar fi fost ceva frumos, dacă se realiza acolo, mai pe urmă, fie și un alt muzeu, de artă spre exemplu, însă orientările, după ce eu nu m-am mai ocupat de acest muzeu, aveau să meargă către instalarea lui într-o altă clădire, aceea în care a funcționat mai bine de două decenii, înainte de optima lui instalare în localul Primăriei Constanței, unde cu patru decenii în urmă Muzeului regional al Dobrogei i se rezervase numai o aripă a clădirii. Cu extinderea activității sale și cu așa de bogat inventar muzeistic, muzeul de acum, *Muzeul de istorie națională și arheologie*, mult, foarte mult lărgit ca perspectivă, se prezintă cum, poate numai puțini se gîndeau, cu mai bine de patru decenii în urmă, printre care, fără îndoială, am fost și noi cei care ne-am legat numele de această instituție, în frunte cu neuitatul îndrăgostit de Dobrogea, C. Brătescu. I se cuvine, în consecință, muzeului de azi, în a cărui sinteză centenară intră toate avatarurile sale, urarea străbună : *Vivat, crescat, floreat semper !* Dar, înainte de a trage cortina pentru perioada 1935–1948, vreau să menționez aici, spre a nu se uita, că în muzeul nostru au intrat și materialele muzeistice ale colecției I. Cotovu de la Hirșova.

Activitatea muzeistică din acei ani, se găsește consemnată atît în presa locală („Dobrogea Jună”, „Dacia”, „Marea Neagră”, „România de la Mare”) și în cea din capitală (cu deosebire în „Universul” și „Dimineața”) ca și în revistele : „Analele Dobrogei”, „Pontice” (alta decît compendiul de azi), „Gînduri de la Mare”, „Revista dobrogeană” și altele.

Dintre cei care s-au interesat, în trecut, de muzeu și i-au sprijinit activitatea, îi amintesc aici pe următorii, *primus inter pares* fiind desigur, C. Brătescu : *Nicolae Iorga*, *Constantin C. Giurescu* (pe atunci la începutul carierei sale universitare, el și-a ilustrat primul volum din *Istoria românilor* și cu reproduceri fotografice după piesele arheologice existente la muzeul nostru), mai puțin *Scarlat Lambrino*, foarte mult *Grigore Florescu*

și *Theofil Sauciu-Săveanu*, *I. Nestor*, *Radu Vulpe* (care consemna, în fiecare an, în „Analele Dobrogei”, activitatea arheologică din tot cuprinsul Dobrogei), *Ion Borcea*, poetul *Grigore Sălceanu*, pictorii *Sirbu* și *Florian*, sculptorul *Cristea Grosu* (abia întors, pe atunci, de la Roma, după studii de artă în cadrul Academiei din România), profesorii constănțeni și directorii de instituții școlare *Gh. Coriolan* și *M. Petrescu*, profesorul *Gh. Carp*, doctorul *Teodoreanu*, directorul „Oieriei Palas” (care ne-a atras atenția asupra unor piese arheologice de pe valul lui Traian, scoase de diverși cu intenția de a le folosi în alte scopuri), *Ion Dinu*, gazetarul *Ion Neicu* (împreună cu care am descoperit relieful cu inscripție greacă al rtiarului Argoutos), institutului *V. I. Sassu*, *I. Dumitrescu-Frasin*, *Titus Cergău* (culegător de folclor dobrogean), *Mihail Ungureanu* și mulți alții.

Muzeul a avut și vizitatori de seamă, dintre care sînt de citat : prințul moștenitor al Suediei, viitorul rege *Gustav al VI-lea Adolf*, profesorul universitar danez *Ejnar Dygve* de la Gliptoteca din Carlsberg, abatele *Charles Maugar* din Chartres (care a și scris despre muzeu în „Annales Dunoises”), arheologii italieni *Silvio Ferri* și *Giuseppe Lugli* (cu cel din urmă am vizitat Monumentul de la Adamclisi și pe *Ion Dinu*, în a cărui bibliotecă arheologul italian a rămas uimit de lucrările de istorie antică și arheologie creștină pe care le avea cel vizitat), profesorul emerit *Charles Upton Clark* (american bun cunoscător al trecutului nostru și un perfect vorbitor al limbii române, cu care am făcut o perieghză în sudul Dobrogei), iar dintre ai noștri : romancierul *Liviu Rebreanu*, poetul *Victor Eftimiu* și artista *Agepsina Macri*, esteticianul *Tudor Vianu* (ca și *Rebreanu*, vorbise în ciclul de conferințe închinat lui Eminescu, în vederea înălțării la Constanța a unei statui a marelui poet, realizată de *Oscar Han*), profesorii universitari *Leca Morariu* și *Paul Nicorescu* ș.a.

Dar, o imagine care mă urmărește, căci el mi-a fost îndrumătorul, fără să-mi fi fost profesor, deși aș fi dorit-o, este aceea a lui C. Brătescu. Am scris despre el, chiar într-unul din numerele anterioare ale revistei „Pontica” și despre activitatea lui așa de strîns legată de Dobrogea, dar nu am făcut mai nimic pentru cinstirea memoriei lui. Aș sugera că i s-ar cuveni, dacă nu într-o piațetă sau în vreunul din parcurile orașului, atunci măcar în muzeul de azi, *Muzeul de istorie națională și arheologie* din Constanța — la a cărui ființă a trudit ca nimeni altul, fiindcă a iubit Dobrogea, ca fiu și ca studios al ei — să i se pună o imagine în bronz, care de altfel, există în atelierul de sculptură al lui *Cristea Grosu*.